

Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0240073 Grängshytteforsarna

Länsstyrelsen
Örebro län

Natura 2000

Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU som skapades för att hejda utrotning av vilda djur och växter och att bevara deras livsmiljöer. Utpekande av Natura 2000-områden bygger på krav som finns i EUs fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EUs fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom nätverket av Natura 2000-områden säkerställs livsmiljöer och arter inför framtiden. Varje land är skyldigt att bevara utpekade naturtyper och arter i landets Natura 2000-områden. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och sammanlagt cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. I Örebro län finns 28 av dessa naturtyper. Taiga, slätterängar i låglandet och högmossar är några exempel på utpekade naturtyper i vårt län. I länet ingår 43 arter i fågeldirektivet och 25 arter ingår i habitatdirektivet. Exempel på arter som ingår fågeldirektivet är havsörn, trana och tjäder och exempel på arter i habitatdirektivet är läderbagge, större vattensalamander, asknätfjäril och guckusko.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska det finnas en bevarandeplan (eller skötselplan) med bevarandesyfte, bevarandemål och beskrivningar av de naturtyper och arter som ska bevaras och bidra till gynnsam bevarandestatus. Även hot mot Natura 2000-området och behov av bevarandeåtgärder, t.ex. skydd eller skötsel, ska beskrivas. Informationen ska tydliggöra inriktningen på förvaltningen av området och ligga till grund för tillståndsprövningar enligt miljöbalken. Bevarandeplanen fastställs av Länsstyrelsen, som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Bevarandeplanen revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar ändras; den är ett så kallat "levande dokument".

Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument. För formell reglering av skydd eller skötsel kan andra beslut behövas, t.ex. beslut om bildande av naturreservat.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27-29§§). Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturvärden behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls samråd med Skogsstyrelsen.

Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0240073 Grängshyttedeforsarna

Kommun: Hällefors

Områdets totala areal: 5,2 ha

Bevarandeplanen uppdaterad av Länsstyrelsen: 2017-02-09

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2017-03-20

Markägarförhållanden: Privat

Regeringsbeslut, historik: SPA: Nej, pSCI: 1998-01-01, SCI: 2005-01-01, SAC: 2011-03-01, regeringsbeslut M2010/4648/Nm

Naturtyper och arter som ska bevaras i området

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet

3260 - Mindre vattendrag

1029 - Flodpärlmussla, *Margaritifera margaritifera*

1163 - Stensimpa, *Cottus gobio*

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EUs fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden

Områdets naturvärden består främst av de fina forssträckorna och den mångfald av arter som är knutna till vattendraget.

Motivering

Forsmiljö med höga limnologiska värden. Grängshyttedeforsarna är av riksintresse för naturvärden. Området blev skyddat som naturreservat 1998 för att skydda vattendraget från exploatering och för att gynna populationerna av öring och flodpärlmussla. Reservatsskyddet säkerställer långsiktigt områdets bevarandevärden.

Prioriterade åtgärder

Regler bör upprättas inom fiskevårdsområdet för långsiktig förvaltning av fiskeresursen. Gröna skogsbruksplaner, skogscertifiering och frivilliga avsättningar kan vara ändamålsenliga bevarandeåtgärder för skogsfastigheter uppströms, och i anslutning till Natura 2000- området. Skogsvårdsstyrelsen kan också genomföra skyddsåtgärder genom att förordna om biotopskyddsområde eller ingå naturvårdsavtal. Information till markägare och verksamhetsutövare bör samordnas mellan länsstyrelsen, skogsvårdsstyrelsen och kommunen.

Beskrivning av området

Grängshyttforsarna är en av länets mest värdefulla forssträckor beläget i Hällefors kommun i länets norra del. Forsarna ligger i Rastälven, som är en del av Arbogaåns vattensystem. Avrinningsområdet omfattar 264 km². Forsträckorna finns främst i områdets övre delar. Denna sträcka är ungefär 1,2 km lång och fallhöjden är stor ca 20 m, vilket gör att älven forsar fram med turbulent flöde. Områdets nedre delar är mer flacka och vattnet är där lugnare. Medelvattenföringen är ca 3 m³/s.

Grängshyttforsarna omges av variationsrik natur med inslag av barrskog, odlad mark, betesmarker och sumpskogar. Kantzonens vegetation är ofta väl utvecklad med inslag av klibbal och björk. Vissa sträckor går emellertid den odlade marken ända fram till älvkanten och det finns även områden med tomtmark och ruderatmark i anslutning till älven. Den nordligaste delen bär spår efter vattenkraftsutnyttjande och det ligger en damm vid områdets början. Ingen aktiv reglering förekommer. Generellt är forsarna förhållandevis opåverkade.

Vad kan påverka negativt

Ett generellt hot av försurning orsakad av antropogena källor är gällande för hela området.

Bevarandeåtgärder

Gällande regelverk

- Det krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för skötseln och förvaltningen av det berörda området (7 kap 28 a § miljöbalken).
- Området är skyddat som naturreservat enligt 7 kap 4§ miljöbalken.
- Strandskydd gäller enligt 7 kap. 13-18 §§ miljöbalken. Strandskydd gäller 100 m från strandlinjen (ut i vattnet och inåt land).
- Det krävs tillstånd för utsättning av fisk enligt 2 kap. 16§ Förordning (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.
- 1029 Flodpärlmussla:
Flodpärlmusslan är fredad enligt 5 § Förordning (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.

Skötselåtgärder

- 3260 Mindre vattendrag
Gångse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att inga försämringar av naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprövning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).

Uppföljning av naturtyper och arter

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000 - naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Inventering av flodpärlmusslor görs vart sjätte år genom miljöövervakningen. Samma år som musselinventeringen görs också provfiske.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet

3260 - Mindre vattendrag

Areal: 5 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Rastälven är en för mellansvenska förhållanden medelstor å som avvattnar helt skogsdominerade områden, men som från och med Grängshyttan omges av allt större del odlade marker som tillsammans med älven bildar en typisk Bergslagsdalgång. I älven lever en relativt storvuxen öring som anses vara naturlig och eventuellt kan bestå av en uppströmslekande och en nedströmslekande stam. I älven finns också ett bestånd av flodpärlmussla.

Bevarandemål

Arealen 3260 Mindre vattendrag ska vara minst 5 hektar. Vattendragens hydrologi ska vara ostörd och det ska inte finnas några avvattnande eller tillrinnande diken eller körspår som medför negativ påverkan. Vattendragen ska ha en god vattenkvalité och en naturlig artsammansättning utan negativ inverkan av främmande arter eller fiskstammar. Det ska finnas följande typiska arter: öring, stensimpa och flodpärlmussla.

Negativ påverkan

- Skogsbruk; avverkning av strandnära skog ger ökad instrålning/temperatur, fysisk störning, minskad tillgång på död ved respektive nedfall av organiskt material. Slutavverkning, markavvattning och skyddsdikning ger ökad avrinning och risk för erosion. Båda ingreppen kan orsaka grumling och igenslamning av bottnar samt förändrad hydrologi i strandmiljön.
- Reglering av vattenföringen; småskalig utbyggnad i kvarvarande oreglerade vattendragssträckor eller fortsatt/ökad påverkan i redan reglerade vatten, ex sänkt minimitappning, ökad korttidsreglering. Reglering kan orsaka störd flödesdynamik, fragmentering/ vandringshinder, överdämning av våtmarks- och strandområden, torrläggning av vattendragssträckor och/eller ändrade näringsförhållanden.

Bevarandetillstånd

Bevarandetillståndet är inte gynnsamt. Antagandet grundar sig i äldre rensning av stenar i vattendraget. Den genomförda rensningen resulterar i få ståndplatser för öring, och få lämpliga bottensubstrat för flodpärlmusslor. Vattendraget har ändock en i hög grad en naturlig artsammansättning och är i hög grad oreglerat. Dock finns en reglering i ett viktigt biflöde uppströms där nolltappning sker (Grönälven).

1029 - Flodpärlmussla, *Margaritifera margaritifera*

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Flodpärlmussla är knuten till vattendrag med strömmande och forsande partier. Arten uppträder i Sverige i allt från meterbreda bäckar till stora älvar. Arten förekommer från någon decimeters djup ner till 5 meter. Flodpärlmusslan förekommer i ett stort antal strömvasenmiljöer, allt från blockrika forsar till strömmande vatten med steniga och grusiga bottenar, mera sällan på rena sandbottenar. Strömhastigheten måste vara så hög att igenslamning, pålagring och inbäddning undviks under större delen av året. De små musslorna lever under sina första år nedgrävda i syrerika grusbottenar utan inslag av organiskt material. Flodpärlmussla saknas i områden med kalkrik berggrund. Arten utnyttjar i stort sett samma bottenarter som öring.

Parningen sker under högsommaren. Hanarna släpper ut sina spermier i vattnet varpå en del av dessa sugas in av honorna med inströmmande vatten. De befruktade äggen utvecklas på honans gälar under 4–6 veckors tid till ca 0,05 mm stora glochidielarver. Under en begränsad period på hösten släpps larverna ut i vattendraget varefter en mycket liten andel lyckas fästa på en lämplig värdfisks (årsyngel av lax eller öring) gälar.

Lyckosamma larver tillbringar en period på 9–11 månader fastsittande på fiskens gälar varefter de lossnar och faller till botten där de gräver ned sig i botten sedimentet. Efter en period på upp till 8 år, tills musslorna nått en storlek av ca 10–15 mm, kryper de upp och placerar de sig i filtreringsposition. Livslängden uppgår till 70–80 år i södra Sverige, och förmodligen betydligt över 100 år i landets norra delar. En åldersbestämd flodpärlmussla från Görjeån i Norrbotten var ca 280 år gammal.

Spridningsförmågan hos flodpärlmussla är dåligt känd. De parasitiska glochidielarverna kan förmodligen sprida sig åtskilliga kilometer under den långa period de sitter fast på värdfiskarna. Undersökningar från Skottland har visat att flodpärlmusslor har förmågan att vandra åtskilliga meter under ett dygn. Erfarenheter från vattendrag där arten delvis slagits ut visar dock att mera långväga riktade förflyttningar av stora musslor är sällsynta.

Bevarandemål

Flodpärlmusslan ska finnas i en livskraftig population inom Natura 2000-området. Det ska finnas inslag av musslor mindre än två centimeter som indikation på rekrytering i området. Vattnet i området ska ha god kvalitet och genomströmning samt bottenar med sand, sten eller grus viktiga för musslornas möjlighet att andas och filtrera näring. Kantzonen utmed vattendraget ska vara ekologiskt funktionell, vilket innebär att den ska skyddas mot övergödning, vattengrumling och fluktuerande temperaturer. Öringen, vars gälar mussellarverna parasiterar på, ska kunna reproducera sig i området utan begränsning av vandringshinder.

Negativ påverkan

- Brist på lämpliga bottenar – många av de vattendrag där arten idag förekommer är reglerade, rensade eller kanaliserade.
- Reglering minskar vattenhastigheten och resulterar i ökad sedimentation i fördämda delar. I korttidsreglerade vattendrag uppkommer stora och onaturliga flödesvariationer. Flodpärlmusslan missgynnas genom försämrade strömningsförhållanden, minskad förekomst av värd fisk och minskad habitatkvalitet.
- Rensning leder till att musslor grävs bort samtidigt som det medför ökad sedimenttransport och minskad habitatvariation i vattendragen.
- Avverkning och borttagande av skuggande träd och buskar längs mindre vattendrag leder till kraftiga temperatursvängningar med höga maximitemperaturer. Bestånd i stora och djupa vattendrag lever i mera stabila miljöer och är inte alls lika känsliga. Minskad beskuggning leder ofta till ökad förekomst av makrofyter och därmed långsammare flöden och mera igenslamning.
- Körning i och vid vattendragen kan skada såväl musslor som dess livsmiljö samt bidra till ökad tillförsel av partiklar och försurande ämnen.
- Svaga värd fiskbestånd till följd av minskad habitatvariation, artificiella flöden och fragmentering/uppdelning av vattendragen.
- Försämrad vattenkvalitet till följd av utsläpp av bl.a. försurande och syretärnande ämnen och bekämpningsmedel. Effekterna av ökade vattenfärg (brunifiering) är oklara, men kan förmodas ha viss effekt.
- Brist på lämpliga bottenar.
- Fragmentering i kombination med små delpopulationer. I många vattendrag är bestånden små och glesa samtidigt som det inte konstaterats förekomst av små musslor. Lokalt är bestånden så små att de riskerar att försvinna till följd av slumpfaktorer. Inte minst som fragmentering av vattendrag förhindrar spridning av såväl fisk som musslor uppströms.
- Försurning gör att musslorna får problem med kalkupptag och skalbildning. Vid pH-värden under 5 i kombination med höga halter fria aluminiumjoner är risken stor att musslorna dör. Ju yngre individ desto större känslighet mot låga pH och glochidielarverna är känsligast.
- Vattenuttag för bevattning av jordbruksmark liksom dränering av jordbruks- och skogslandskapet leder till kraftigt varierande flöden med periodvis risk för låga syrgaskoncentrationer samt torrläggning av små vattendrag.
- Övergödning leder till ökad produktion av organiskt material, vilket bidrar till igenslamning och sänkta syrehalter till följd av ökad nedbrytning. Den största antropogena närsalttillförseln lokalt står jordbruk och avloppsanläggningar för.
- Förekomst av främmande fiskarter som amerikansk bäckröding och regnbåge är ett hot då de kan konkurrera ut naturligt förekommande öring- och laxbestånd och därigenom ha negativ inverkan på flodpärlmusslans reproduktion.

Bevarandetillstånd

Bevarandetillståndet är inte gynnamt. Förekomsten av flodpärlmussla i Grängshytteforsarna har inventerats åren 1993 till 1994 samt 2005 och 2010 av Länsstyrelsen i Örebro län. Beståndet inom reservatet varierar mellan ordinärt, enstaka till saknad förekomst av musslan. Det har inte skett någon nämnvärd populationsförändring mellan åren. Beståndet har inte bedömts vara reproducerande vid något av inventeringstillfällena. Vid inventeringen år 2005 hittades ett rätt stort antal döda musslor d.v.s. tomma skal. Skalen hade inga tecken på yttre påverkan. Orsaken till musseldöden är okänd. Förekomsten av flodpärlmussla vid Grängshytteforsarna är relativt låg. I kombination med dålig eller obefintlig reproduktion gör detta att flodpärlmusslan kan anses som hotad i vattendraget. Åtgärder krävs för en långsiktigt livskraftig population av flodpärlmussla ska kunna erhållas.

1163 - Stensimpa, Cottus gobio

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Stensimpa förekommer i många olika typer av sötvattenmiljöer med renspolad botten, från grunda brackvattensmiljöer till små bäckar. Arten är vanligast vid sträckor med strömmande vatten som har steniga och grusiga bottnar, men den går att hitta såväl på blockrika bottnar som rena sandbottnar. Leken sker under försommaren, från slutet av april längst i söder till juni i norr. Hannarna hävdar revir kring en håligheter de har grävt ut under en sten och de vaktar den befruktade rommen tills den kläcks. Spridningsförmågan hos stensimpa är inte känd i detalj. Erfarenheter från ofrivilliga introduktioner i Kävlingeåns vattensystem i Skåne (1960-talet och 1980-talet) visar att arten har förmåga att snabbt etablera starka bestånd i ett vattendrag. Födan utgörs av ryggradslösa djur, fiskrom och ibland fiskyngel. Vintertid dominerar små kräftdjur (*Gammarus* spp. och *Asellus* spp.), sommartid är födan mer varierad med en stor del insekter och insektslarver. Födosöket sker främst under skymning och gryning, men arten är även aktiv nattetid.

Bevarandemål

Det skall finnas en naturligt reproducerande och livskraftig population av arten i vattendraget.

Negativ påverkan

- Förekomst av vandringshinder i vattendragen hindrar spridning uppströms.
- I korttidsreglerade vattendrag uppkommer stora och onaturliga flödesvariationer som leder till instabila bottenförhållanden.
- Rensning av vattendrag leder till att stora mängder lämpliga bottnar grävs bort samt ökad sedimenttransport och minskad habitatvariation.
- Avverkning och borttagande av skuggande träd och buskar längs mindre vattendrag leder till kraftiga temperatursvängningar med höga maximitemperaturer och ökad risk för igenväxning.
- Intensivt jordbruk leder till ökad eutrofiering vilket kan leda till igenväxning och förändrade bottenförhållanden.
- Lokala populationer hotas på sikt av försämrade syreförhållanden i bottarna.

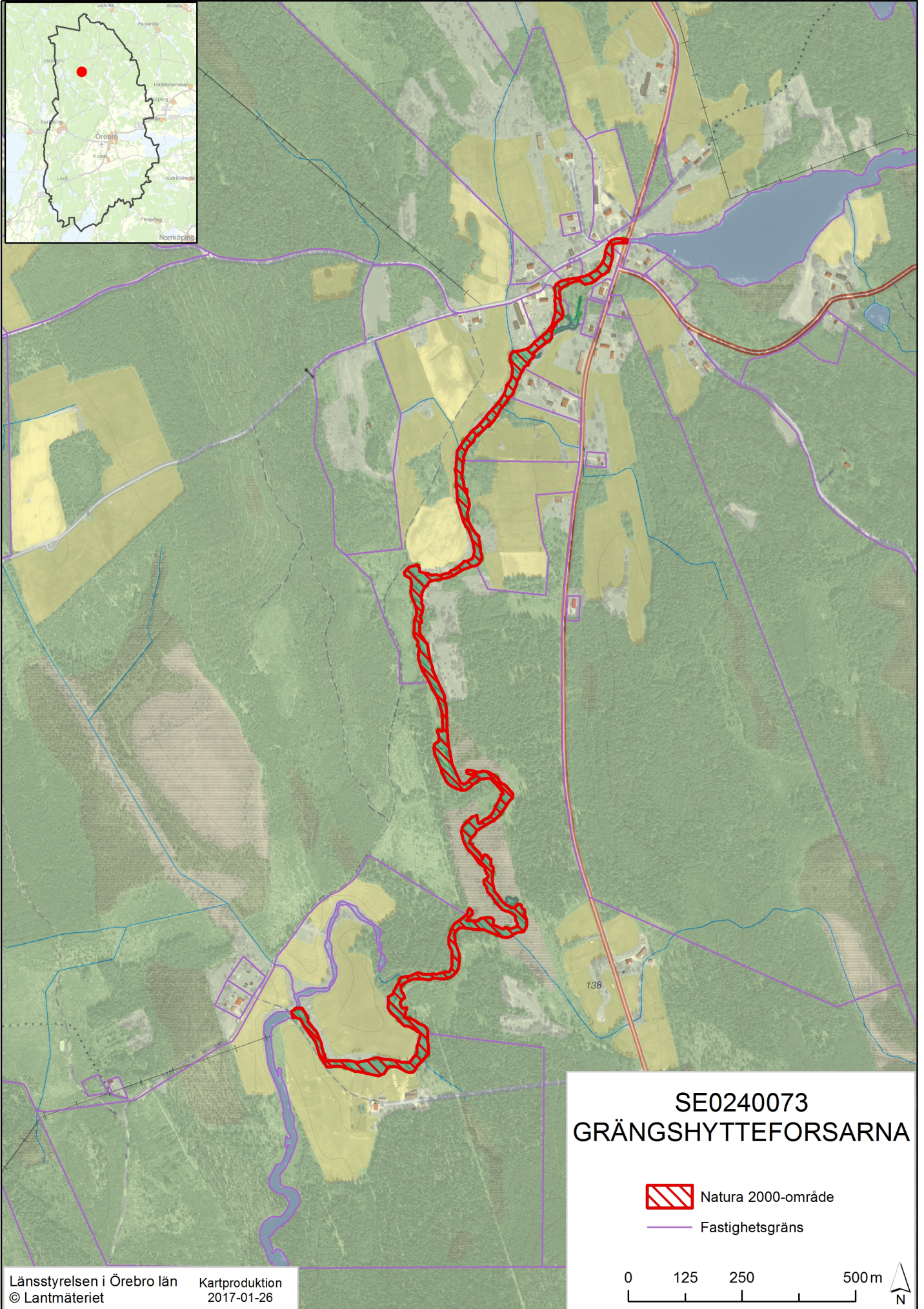
Bevarandetillstånd

Bevarandetillståndet är gynnsamt. Det finns idag inga större hot mot populationen av stensimpa och förutsättningarna för artens fortbestånd kan anses som goda. Elfiske visar att det finns en god population av stensimpa i vattendraget.

Dokumentation

- Curry-Lindahl, K. 1985. Våra fiskar. Norstedt & Söner. Stockholm.
- Degerman, E. & Lingdell, P.-E. 1993. pHisces – fisk som indikator på lågt pH. Information från Sötvattenslaboratoriet, Drottningholm (1993) 3.
- Länsstyrelsen i Örebro län. 2005. Flodpärlmussla och tjockskalig målarmussla i Örebro län 2004. Länsstyrelsen i Örebro län, publikation 2005:3.
- Lind, J. 2005. Biotopvård i syfte att främja reproduktion av öring (*Salmo trutta*) och flodpärlmussla (*Margaritifera margaritifera*) – Åtgärdsplan för Rastälven, Hällefors kommun. Rapport inom kursen Hushållning med mark- och vattenresurser i skogslandskapet, SLU, Uppsala.
- Länsstyrelsen i Örebro län. 1981. Damminventering m m i Örebro län - del 8, Allmän naturinventering av forssträckor. Länsstyrelsen i Örebro län, publikation 1981:8.
- Skogsvårdsstyrelsens nyckelbiotopsinventering.
- Skogsvårdsstyrelsens sumpskogsinventering.

Översiktskarta

SE0240073
GRÄNGSHYTTEFORSARNA

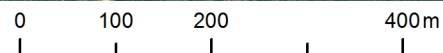
- Natura 2000-område
- Fastighetsgräns

Natura 2000-området Grängshyttforsarna
(SE0240073)

Naturtyp

- 3260 - Mindre vattendrag Yttergräns

Länsstyrelsen
Örebro län

Länsstyrelsen i Örebro län
Stortorget 22, 701 86 Örebro
010-224 80 00
orebro@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/orebro